

ĮŽANGA

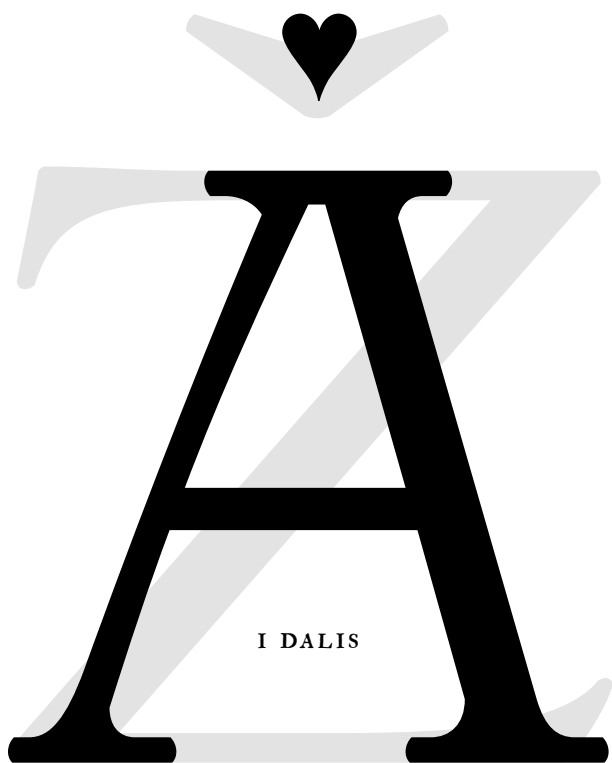
Tai aš, Ona,
amžina mergaitė,
ant kurios kada panorėję gali rėkti vyrai,
vilkintys puošnias delijas*.

Našlaitė,
lyg įkyri lavonmusė nubaidyta nuo mirusio
brolio kūno.

Ta, kurią nuolat palieka.
Užmiršta. Nemato. Negirdi.
Atsuka nugarą ir užtrenkia duris netgi
vestuvių naktį.

Aš – karalaitė, tapusi karaliumi.
Motina, negimdžiusi savo vaikų.
Paskutinė iš giminės, akmenyje įamžinusi
visų vardus ir veidus.

* Viršutinis apdaras plačiomis rankovėmis, pamuštas kailiu, su didžiule kailine apykakle.

I DALIS

ŽYGIMANTAS
AUGUSTAS

Meilės ir burtų vergas

I skyrius

ŠMĖKLA

1

Tą ilgą sausio naktį, kai žiema tyliai slankiojo po miestą, gerai pagalastu šalčio dalgiu šniodama bet kokį gyvybės krustelėjimą, palikdama tik ramybę ir stingulį, Varšuvos pilies kieme šunys po vidurnakčio pradėjo staugti kaip pasiutę. Jų putomis apdribusių nasrų nevaliojo užčiaupti nei irzlūs sargybinių šūksniai, nei skaudūs spyriai ar numestos stalo išėdos – atrodė, kad išsprogusios gyvūnų akys regi kažką daugiau nei pilies kuorus, pilnates išbalintus iki negyvėlių kaulų pilkšvumo.

Išsibudinusi karalaitė Ona bijojo net krustelti.

Kraupus pratisas šunų staugimas jai priminė apie tėvo mirtį ir gaisrą Krokuvos pilyje, kai ji vos nesudegė gyva kartu su seserimis Kotryna ir Sofija. Karalaitė ir dabar gulėjo lovoje sustingusi į ragą kaip tada, kai būdama vaikas sulaikiusi kvapą žiūrėjo, kaip godūs ugnies nagai, pamažu artėjantys prie jos kūnelio, drasko pakeliui pasipainiojusius daiktus, kol dūmai išgraužė akis, kol ją prarijo tamsa ir lipni svilėsių smarvė – tas

kvapas jos šnervėse lindėjo dar daugybę dienų po to, kai tarnai ją leisgyvę išnešė į lauką. Jo neišvėdino landžiausi žiemos vėjai, neišplovė nei šventintas, nei kvapniausias rožių vanduo; nuo tada Ona, kaip ir šunys, gebėjo užuosti mirtį.

Ir dabar ji buvo tikra, kad anapusybė vėl prisiartino.

Nors tarnaitės iš vakaro kruopščiai uždangstė sunkias akso mines langų ir baldakimo užuolaidas, mėnulio šviesa vis tiek prasigrauzė pro jas ir klatingomis žaltvykšlių švieselėmis mirksėjo kojūgalyje, kviesdama įspėti jų atneštą žinią. Viena virpanči dėmė buvo itin ryški ir lyžtelėjo užtiesalą ties jos kaire pėda; Ona staigiai ją trūktelėjo, lyg bijodama nudegti. Kvėpuojant atrodė, kad gerklę drasko smėlis, bet šnervės gerai užuodė, jog tame pilies šone, kuriame įsikūręs Žygimantas Augustas, šįkart tyvyro ne vien nuodėmingas paslėpsnių ir prakaito kvapas, o dar kažkas.

„Negi jis?“ – išsigando Ona.

Prisiminusi brolių karalių ji susigūžė pajutusi, kad iš tamsių jos atminties duobių vėl išropojo bjauriausios rupūžės, ko ne kasdien šokinėjančios iš pražiotų dvariškių burnų, jiems prabilus apie dar vieną Jo Didenybės paleistuvystę, išsikviestą raganą ar burtininkų pranašystę. Rupūžės vis lipo ant jos, terliodamos tąsiomis piktdžiugos gleivėmis, prasiėdančiomis pro puošnius drabužius, plonutėlius apatinius marškinius ir baltą švarią odą, neapsakomai skausmingai degindamos pačią sielą, lyg ji, Ona, būtų kalta dėl savo brolio begėdysčių.

Ją guodė vienintelė mintis – kad gimdytojai jau seniai mirę ir negali matyti, į ką pavirto tas paklusnus pūstažandis dešimtmetis berniukas su atlasinėmis kurpaitėmis, dar prie gyvo tėvo Vilniuje paskelbtas Lietuvos didžiojo kunigaikščiu,

o vėliau Krokuvoje – ir Lenkijos karaliumi. Pastaruoju metu Onai vis dažniau norėdavosi matyti Žygimantą Augustą vėl tokį pat baltą, puošnų ir iščiustytą, bet... mirusį. Ramų. Nebepajėgų nieko iškrėsti. Nebegalintį priversti jos vartytis lyg čirškinamam jaučiui ant iešmo neužgesinamos gėdos ir pykčio ugnyje.

„Gerasis Dieve, ką aš padariau? Negi tai išsipildė?“ – nustėrusi Ona klausė pati savęs, puikiai žinodama, kad žodis tampa kūnu, ypač pritvinkęs neapykantos, lyg raganos prakeiksmas, išspjautas iš nuoskaudų pelkių, liulančių kiekvieno žmogaus širdyje, laiku nenusausintoje atgailos ir maldos.

Tamsiais dar snaudžiančios Varšuvos pilies koridoriais pirštų galiukais tipeno ponia Jadvyga Žalinska baimindamasi, kad jos niekas nepamatytų, nes šianakt miegojo ne šalia karaliaus sesers, o buvo išsprukusi į mažą savo vyro kambarėlį. Abiem rankomis atsargiai pastūmė sunkias gėlių ornamentais išraižytas ąžuolines duris į karalaitės Onos miegamąjį tikėdamasi, kad neišbudins savo irzlios ponios, bet aiktelėjo iš nuostabos.

Jos žvilgsnis sustingo prie lovos.

Milžiniškas jos rėmas buvo iš tamsaus, beveik juodo riešutmedžio, o ant aukštų stulpų kabojo sunkus purpurinis aksomo baldakimas, dekoruotas plačia aukso siūlais siuvinėta juosta su vynuogių kekėmis ir angelėlių galvomis. Per pilnatį Jos Didenybė visada miegodavo gerai užsidangsčiusi, visiškoje tamsoje, nes ir menkutis mėnulio šviesos siūlelis, perbraukęs jautrią odą, iškart išbudindavo ir sukeldavo siaubingus galvos skausmus, tačiau dabar uždangalai buvo praskleisti. Lovo gilumoje mėtėsi kalnai pagalvių, aptrauktų Damasko šilku,

sunkios brokato antklodės numestos į šalį, o karalaitės – nė ženklo.

Nelaukdama, kol tarnai ją nupraus, aprengs ir sušukuos, Jos Didenybė atsikėlė pati ir vienmarškinė, apsigaubusi antklode, sėdėjo prie lango savo mėgstamame krėslė su raižytais liūto galvomis ant ranktūrių. „Gryna giltinė iš Šventosios Dvasios bažnyčios freskos“, – pagalvojo ponია Žalinska, įtariai nužvelgdama ją.

Gerokai žilstelėję karalaitės plaukai karojo susivėlusiomis sruogomis ant pečių. Baiminga išraiška visus jos veido bruožus, akių kampučius ir raukšles, ypač ryškias ties nosimi ir burna, tempė žemyn ir dar labiau ją sendino. Ir taip didžiulė kakta dabar buvo pasiglemžusi kone pusę veido, pabrukdama po savimi dvi rudas kaštonų dydžio akis, nedailią didoką nosį ir siauras lūpas. Perbalusiuose skruostuose nebuvo nė lašelio kraujo, ir Žalinskai atrodė, kad ryto prieblandoje ji regi ne veidą, o kaukolę, persišviečiančią pro balzganą odą.

– Ar numirė kas, kad taip anksti pas mane įslinkai? Ir dar taip atrodydama, – dygiai paklausė karalaitė.

Ponia kaltai nuleido akis. Šįryt savo nepaklusnias raudonas garbanas ji paskubomis bet kaip susikišo po beretę, o po nakties, praleistos pas vyrą, rūbai atrodė kaip iš šuns gerklės ištraukti, nors įprastai iš savo miegamojo ji nekišdavo nosies tol, kol jos ranka kaip priekabus karvedys tvarkingai nesurikiuodavo kiekvienos klostės, papuošalo ir plauko.

– Atleiskite, Jūsų Didenybė, labai skubėjau pas jus. Nenučiuokiu, iš kur žinote, bet iš tiesų atnešiau naujieną apie mirtį. Tiksliau, apie negyvėlę iš ano pasaulio, – aukštomis intonacijomis sucypčiojo persigandusi ponია Žalinska. – Neišmanau,

kaip Jūsų Didenybei viską paaiškinti, nes tokių dalykų visoje Karūnoje dar nėra buvę.

– Ką čia paistai, Jadze? Kokią negyvėlę? – irzliai perklausė karalaitė, aiškiai nepatenkinta padrika savo dvaro ponios šneka apie tokį rimtą dalyką kaip mirtis.

– Man ir pačiai sunku patikėti tuo, ką išgirdau, bet šiąnakt Jo Didenybė Žygimantas Augustas į rūmus liepė iškviesti mirusiąją! – Žalinska skubiai persižegnojo, nejaukiai žvalgydamasi į menės kertes, lyg ten tykotų svečiai iš ano pasaulio.

– Nori pasakyti, kad Jo Didenybė karalius įsakė iškasti iš po žemių ir čionai atnešti yrantį moters lavoną? – Karalaitė prisidengė ranka burną jausdama, kaip lauk ima veržtis vakar taip skaniai sukirstos vištos kulšėlės su bruknių padažu.

– Ne lavoną, o šmėklą, Jūsų Didenybe. Savo antrosios žmonos Barboros Radvilaitės vėlę, – toliau greitakalbe čiauškęjo ponia Žalinska, iš susijaudinimo apsispyjaukusi smailų žiurkišką smakrą. Jos žalios akys žiburiavo, o lūpos vos tramdė šypsnį, nes pirmoji nučiupo ir karaliaus seseriai po nosimi pakišo šį vaiduoklišką gaudą, išsprūdusį iš paslaptingo rūmų kambario, aplink kurį jau kelias dienas zujo artimiausi karaliaus dvaro magai, alchemikai, astrologai ir keli pasipūtę juodai vilkintys užsieniečiai. – Pamėklė stojo prieš mūsų valdovą kaip gyva. Ir vos nenusitempė Jo Didenybės paskui save į aną pasaulį, – ponia Žalinska dabar jau įprastai murkė savo aksominių balsu, manieringai tardama kiekvieną žodį ir žavėdamasi savimi, kad jos atneštos naujienos pagaliau privertė karalaitę išsižioti ir kone alpti iš nuostabos.

– Gerasis Dieve, negi Žygimantas Augustas susidėjo su pačiu velniu? – teišspaudė Ona, nieko neregindama žvilgsniu spoksojama priešais save.

Išsigandusi, kad gal ją nuomaris ištiko, ponia Žalinska skubiai pakišo Jos Didenybei po nosimi pomanderį su bebro šlapimo liaukų ir anyžių mišiniu, nuolat nešiojamą prie diržo ir skirtą tokiems atvejams. Metalinis smulkių žiedlapių ornamentais išpuoštas kvėpalų burbuliukas ėmė sūpuotis ant plonos sidabrinės grandinėlės karalaitei prieš pat veidą ritmingai kaip laikrodžio švytuoklė.

Karalaitės Onos vyzdžiai paklusniai sekiojo jį kairėn dešinėn, ir ji pati nebesuprato, grimzta į miegą ar visu kūnu – į aną pasaulį. Prieš akis vėrėsi ugniniai pragaro, siaubingojo vaikystės gaisro, vartai, trikampis širdies formos ponios Žalinskos veidas persikreipė, virsdamas raguotu demonu, besižiojančiu ryti jos nuodėmingo kūno. Ona išsigandusi užsimerkė, o kai atsargiai vėl praplėšė vokus, pamatė, kad tai velionė gražuolė Barbora Radvilaitė merkia jai akį žvelgdama iš perlais nusagstyto karūnacinio portreto, kurį Žygimantas Augustas pavertė kone altoriumi savo kambaryje. Galop karalaitė pajuto, kad ją ėda dvi nemirksinčios žalios akys, persekiojančios dieną naktį nuo tada, kai ji prieš savaitę koridoriuje netyčia susidūrė su paslaptingu Žygimanto Augusto svečiu.

Rūmuose visi jį vadino ponu magu Tvardovskiu, bet Onos neapgausi. Ji puikiai žinojo, kad tai – tikras velnias, kad nuavęs juodos odos jo kurpaites su kaukšinėiais kulniukais aptiktum ne ką kita, o dvi skeltas kanopas. Ir nors ponas magas pagarbiai nusilenkė jai, karaliaus seseriai, pakėlęs galvą vis tiek įžūliai šypsodamasis žvilgtelėjo į ją. Tą akimirką Ona pamatė, kad ant jos suknelės užšoko ir prilipo du šlykštūs žali šūdvaliai; ji staigiai nubraukė juos ranka, o lydinčios damos su-traiškė kojomis, bet jų paskleista supuvusio kiaušinio smarvė rodėsi iki šiol įsigėrusi į odą.

Ona jau norėjo pakilti iš krėslo, bet kūnas negalėjo pakrutėti, o akys iš naujo regėjo viską, kas nutiko tą naktį, po susitikimo su juo: žaliaakis magas riestais ūsais, raitas ant gaidžio, ir vėl purptelėjo nuo lovos baldakimo viršaus tiesiai ant jos. Numetęs sunkius brokatinius apklotus, užgriuvo ją visu kūnu, jos švelnią veido odą brūžindamas aštriais smakro šeriais, kišdamas liežuvį į burną, o kibius pirštus – tarp šlaunų ir dar giliau, ten, kur joks vyras per keturiasdešimt šešerius metus dar niekada nebuvo jos lietęs.

Ji visaip rangėsi, iš visų jėgų bandydama jį nustumti, bet buvo per silpna, ir tik kai mintyse ėmė šauktis Viešpaties Jėzaus Kristaus, viskas staiga dingo. Karalaitė Ona vėl tarsi iš šono regėjo savo pačios riksmo išbudintas tarnaites, visais šventaisiais ir savo motinų mirtimi prisiekinėjančias, kad į jos menę nebuvo įžengęs joks vyras, kad karalaitė tiesiog neramiai muistėsi per sapnus. Ir ji vėl joms paliepė visą naktį deginti grabnyčių žvakę, ir užsnūdo tik paryčiais, kelis kartus sukalbėjusi rožinę, o prašvitus klykė kaip niekada gyvenime – jos kaklas buvo apdraskytas lyg gaidžio nagais, o ant patalų raudonavo kelios nedidelės kraujo dėmės.

– Kristaus vardu, eik šalin, piktoji dvasia! – karalaitė Ona išsoko ir iš prisiminimų košmaro, ir iš krėslo su liūtų galvomis.

Jos smulkus kūnelis staiga išsitiesė visu ūgiu, prisipildęs nežmoniškų jėgų. Šalia stovinti ponია Žalinska iš netikėtumo žengė atatuspa, primynė suknelės kraštą ir pargriuvo, tačiau Ona jos nė nepastebėjo. Apimta dievobaimingo šišo ji suklupo priešais savo vienintelį gelbėtoją – iš medžio išskobtą Nukryžiuotąjį, kabantį ant sienos šalia lovos, ir aistringai išbučiavo jo vinimi perdurtas pėdas, sudėtas viena ant kitos.

Karalaitė Ona meldėsi, kol širdis nustojo virpėti, kvėpavimas išsilygino, o siela aprimo, maldoje Dievo apšviesta supratusi, ką daryti toliau. Priėjusi prie ažuolinės knygų spintos su dvejomis durimis, puoštomis subtiliomis šviesesnio medžio inkrustacijomis, nuo viršutinės lentynos paėmė didžiausią šeimos relikviją – tėvo maldaknygę.

Atsargiai perbraukė karmino spalvos aksomu aptrauktą viršelį su aukso plokštelėmis, kuriose buvo įspausti puošnus Lenkijos Karūnos erelis ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vytis. Šalia jų, pačiame centre, spindėjo tėvo monograma su mažais kruopščiai įstatytais rubinais ir safyrais, apsupta emaliu inkrustuotomis vynmedžio šakelėmis. Ona greitai pervertė spalvingas miniatiūras, vaizduojančias šventųjų gyvenimus, ir stabtelėjo prie paveikslėlio su klūpančiu tėvu – karalius Žygimantas Senasis priima šventąją Komuniją iš paties skausmus kenčiančio Nukryžiuotojo, vis dar su erškėčių vainiku ant galvos ir kraujuojančiu pradurtu šonu.

Karalaitė ilgais laibais pirštais suspaudė maldaknygę taip stipriai, kad net krumpliai pabalo, lyg laikytų sunkią geležinę kuoką, galinčią pritvoti bet kurį šio ar ano pasaulio gyvį, išdrįsusį stoti priešais ją. Vien tai, kad maldyną kadaise lietė jos tėvas, o po jo mirties – motina, savo ranka galiniuose puslapiuose įrašiusi visų vaikų gimimo datas, suteikdavo Onai milžino jėgų. Tai buvo jos skydas nuo visų negandų, jos stiprybės šaltinis juodžiausiomis valandomis, jos artimieji ir šeimos mirusieji, kurių jau seniai nebėra šalia.

Jai užtekdamo pirštų galiukais perbraukti rašalu išvedžiotą savo vardą ir gimimo datą – *čia 1523 metų spalio 18 dieną gimė Ona, trylikta valandą* – ir jos siela akimirksniu sušildavo,

prisipildžiusi šviesos, ramybės ir karžygiškos tėvo stiprybės, vedusios jį tūkstančius mylių kapoti galvų priešams ir sveikut sveikutėlį sugrąžindavusios namo, o dabar taip reikalingos jai, Onai, turinčiai išgelbėti Varšuvos pilį ir savo vargšą brolių Žygimantą Augustą, apspistą visokiausių magų, šmėklų, žaliaakių velnių, alchemikų, paleistuvių ir amžinai alkanų svieto perėjūnų, čiulpiančių iš jo pinigų, turtus, sveikatą, laiką ir karališką orumą.

Karalaitė buvo tikra, kad šie nelabieji dabar nusitaikė į patį brangiausią jo turtą – karaliaus dūšią.

– Klok viską, ką žinai, Jadze. Iki pačių baisiausių smulkmenų, – paliepė Ona sutrikusiai Žalinska, spoksančiai į ją. – Į Varšuvos rūmus įslinko sielų vagis. Žūtbut turiu išgelbėti Jo Didenybę.

2

Ponia Žalinska cypčiojo, murkė ir retkarčiais stipriai kandžiojo liežuvį, gerai apgalvodama, ką sakyti, o karalaitei Onai prieš akis vėrėsi slaptas Žygimanto Augusto magijos pasaulis: alcheminiai eksperimentai, bandant metalą paversti auksu, astrologiniais ženklais ištapytas slaptas kambarys Vavelyje, kuriame jam kadaise išpranašauta, kad Jo Didenybė mirs sulaukęs septyniasdešimt dvejų. O kur dar ilgiausi posėdžiai su magijos ir astrologijos profesoriais, horoskopai visiems gyvenimo atvejams, būrėjų patarimai dėl sutarčių ir santykių su kitomis valstybėmis, nekromantijos knygos ir velniai žino iš kur atboginta ragana, patarinėjanti, kaip tinkamai pasninkauti ir kokius ritualus atlikti prieš jam susitinkant su mirusia žmona.